

Mottagare
Socialnämnden

Komplettering till mål- och budgetskrivelse 2024-2026

Förslag till beslut

- Socialnämnden föreslår att regionfullmäktige godtar informationen om åtgärder som ska förbättra det ekonomiska läget 2024.
- Socialnämnden föreslår att regionfullmäktige tilldelar socialnämnden driftbudget enligt prioritering i mål- och budgetskrivelse 2024-2026 (SON 2023-03-15 § 46).

Sammanfattning

Socialnämnden har fått i uppdrag från regionfullmäktige att planera och anpassa sin verksamhet inför 2024 års ekonomiska utmaningar. Planen ska återrapporteras till budgetavstämningen 2023.

De senaste åren har socialförvaltningen fått statsbidrag som bidragit till utveckling och kompetenshöjning, bidragen har också bidragit till goda ekonomiska förutsättningar. Intäkterna från statsbidrag minskar dock avsevärt 2024 och framåt.

Inom socialförvaltningen genomförs olika åtgärder som syftar till sänkta kostnader, en anpassning till de ekonomiska förutsättningar 2024. Främst arbetar verksamheterna med åtgärder för att sänka sjuktalet samt få en hållbar bemanning. Detta påverkar också kompetensförsörjningen, som tillsammans med ekonomin, är socialförvaltningens största utmaning. Samtidigt är det stora kostnadsökningar som beror på rådande inflation.

Det är mycket viktigt att socialförvaltningen får statsbidrag eller motsvarande finansiering 2024 för att kunna fortsätta med kompetensutvecklingen och utveckling av verksamheten. Det är en grundläggande förutsättning för att klara verksamheten framåt med bibehållen kvalitet. För att ha rimliga ekonomiska förutsättningar behövs dels medel för äskandena i mål- och budgetskrivelsen 2024-2026 (SON 2023-03-15 § 46), dels kompensation i form av budgettillskott för de stora kostnadsökningarna som skett samt uteblivna statsbidrag. En bedömning är att budgettillskott behövs med cirka 55 mnkr, utöver äskandena i mål- och budgetskrivelsen.

Anpassning av verksamhet 2024

Samtliga nämnder har fått i uppdrag från regionfullmäktige att planera och anpassa sin verksamhet inför 2024 års ekonomiska utmaningar.

Bedömningen nationellt är att det generellt är en svag ekonomi år 2023 och 2024. För socialförvaltningens del är dock bedömningen att ekonomin är i balans för 2023 beroende på relativt stora tillskott av statsbidrag. Däremot kommer största delen av intäkterna från statsbidragen att upphöra efter 2023 vilket resulterar i underskott mot budget från 2024 och framåt. Det är också stora kostnadsökningar kopplat till inflationen, till exempel på livsmedel, förbrukningsmaterial, transporter och hjälpmedel. Personalkostnaderna ökar också i högre takt än på flera år, under 2023 resulterade till exempel Kommunals avtal i en löneökning på 4,1 procent.

Inom förvaltningen redovisas ett överskott mot budget för äldreomsorgen, men det finns kö med brukare med beslut om insatsen särskilt boende för äldre. När fler platser tillkommer är risken att det kommer att bli ett underskott. Verksamheten bedrivs

med relativt låga kostnader nationellt sett. Det är sedan flera år stort underskott för LSS-verksamheten, den är underfinansierad med tanke på att den bedrivs med låga kostnader i nationella jämförelser. För verksamheten inom individ- och familjeomsorgen är kostnadsläget lite högt inom barn- och ungdomsvården. Dock sjunker kostnadsläget och närmar sig sakta riksgenomsnittet.

Prognosen för regionen visar på ett förbättrat läge år 2025-2026 men det bygger på minst nollresultat åren innan, inga snabba stopp eller gemensamma besparingar är beslutade.

Socialförvaltningen ska göra allt de kan för att klara uppdraget inom budgeten, men samtidigt finns det en oro över att det är ekonomin på totalen, för alla förvaltningar sammantaget, som ska hanteras.

Då antalet äldre på Gotland ökar, ökar också insatserna från socialförvaltningen vilket gör att förvaltningens kostnader kommer att öka, denna ökning måste även i fortsättningen finansieras med regionens resursfördelningsmodell. Dock ska förvaltningen arbeta för att begränsa kostnadsökningarna genom en effektiv verksamhet med rätt bemanning och sänkta sjuktal.

Socialförvaltningen måste fortsätta att ha kompetensförsörjningen i fokus samtidigt som förvaltningen måste arbeta för att anpassa verksamheten till budgetramen.

Nedan följer några åtgärder och redovisning av vad förvaltningen arbetar med:

Öka frisknärvaron och sänka sjuktalet

För att kunna fortsätta öka frisknärvaron och nå politikens mål bedömer förvaltningen att nuvarande aktiviteter, sjukskrivning och friskvårdssatsning, behöver fortsätta. En sänkning av sjuktalet kommer att minska kostnaderna, dock innebär satsningarna fortsatta kostnader på cirka 7 miljoner kronor.

Nya satsningar

Under perioder med sämre ekonomiska förutsättningar bör nya satsningar i regel inte ske, utveckling får alltså stå tillbaka. Dock måste ibland viss utveckling ske kopplat till lagkrav eller kvalitetsbrister. Det kan också vara frågan om åtgärder i form av nya arbetssätt som ger bättre resursutnyttjande.

Ibland kräver åtgärder utvecklingsresurser initialt som i sig innebär en kostnadsökning. På sikt ska den kostnaden hämtas hem och åtgärderna ge bättre ekonomiska förutsättningar. Det är viktigt att fundera kring hur det hanteras när ekonomin är ansträngd. En annan viktig faktor i detta är att statsbidragen minskar, vilka finansierar flera utvecklingsinsatser idag.

Nya arbetssätt

Förvaltningen ska arbeta med nya, förändrade arbetssätt (till exempel läkemedelsautomater, städtjänster, handel, digital tillsyn). Nya arbetssätt som på sikt ökar kvaliteten för brukarna och minskar behov av resurser, arbetssätt som leder till bättre resursutnyttjande. Initialt kan satsning på nya arbetssätt vara förenat med ökade kostnader, till exempel inköp samt konsultinsatser. Därför är det viktigt att alltid göra en avvägning om vilka arbetssätt som förvaltningen ska satsa på.

Medarbetare

Allmän återhållsamhet ska alltid råda inom socialförvaltningens verksamheter.

Det är alltid viktigt att involvera medarbetarna för att få förståelse för läget och varför verksamheten arbetar med åtgärder i syfte att minska kostnaderna. Genom att göra medarbetarna delaktiga i det ekonomiska läget ges också möjlighet att bidra med förslag.

Resor och konferenser

Förvaltningen ska allmänt hålla igen på resor och konferenser. Dock ska medarbetare självklart delta i kurser och konferenser som direkt rör yrkesutövning.

Lokaler

Förvaltningen ska inte gå in i nya lokaler eller bygga om befintliga lokaler förutom om det måste ske av arbetsmiljöskäl eller om befintlig lokal sägs upp. Verksamheterna ska alltid överväga om det går att samordna verksamhet, både resurs- och lokalmässigt.

Avdelningarnas ekonomiska uppföljning

Inom varje avdelning finns olika typer av modeller för ekonomisk uppföljning och effektivitetstal. Ledningsgruppen diskuterar de olika modellerna och ser på hur förvaltningen kan arbeta framåt för att utveckla den ekonomiska uppföljningen.

Intäkter – avgifter

Socialförvaltningens intäkter är till absolut största del styrda av nationella högkostnadsskydd med tak för omsorgsavgifter (maxtaxa). Däremot ses avgiften för måltider över och kommer förslås att höjas, då avgiften inte täcker kostnaderna.

Utbud

Inom socialförvaltningen finns ytterst lite verksamhet som inte är lagstadgad. På längre sikt kan det bli en fråga om att minska utbud så som att avveckla förebyggande, icke lagstadgad, verksamhet vilket riskerar att öka kostnaderna både inom socialförvaltningen och för bland annat hälso- och sjukvårdsförvaltningen samt utbildnings- och arbetslivsförvaltningen.

Väsentliga faktorer för att klara utmaningarna framåt

Utbildning

För att klara kompetensförsörjningen och upprätthålla kvaliteten i verksamheterna måste socialförvaltningen fortsätta att satsa på kompetenshöjning. För närvarande har ett stort antal medarbetare kunnat utbildas med hjälp av statsbidrag. Det är till exempel utbildning till undersköterskor, distriktsköterskor och utbildningar inom demensområdet. Med tanke på svårigheten att kompetensförsörja framåt och för att nå politikens mål om ökad andel grundutbildade inom omvårdnad och omsorg är det mycket viktigt att kunna fortsätta att utbilda omvårdnadspersonal för att bibehålla kvaliteten, när antalet äldre i samhället ökar. Fortsatta utbildningssatsningar i nivå med äldreomsorgslyftet och satsningar på vidareutbildningar av sjuksköterskor bedöms kosta 18 miljoner kronor.

Statsbidrag för stärkt äldreomsorg och äldreomsorgslyftet

Statsbidraget för stärkt äldreomsorg, hittills 30 mnkr per år, försvinner 2024. Enligt SKR kan det bli ett generellt statsbidrag 2024 för att sedan helt försvinna från 2025. Statsbidraget för äldreomsorgslyftet med 12 mnkr per år, försvinner från 2024. Detta har möjliggjort att ett stort antal medarbetare kunna studera till undersköterska. Med dessa statsbidrag har förvaltningen kunna göra stora satsningar på kompetensutveckling vilket är absolut nödvändigt för att klara verksamheten med bibehållen kvalitet.

Exempel på de utbildningar förvaltningen behöver satsa på i fortsättningen:

- Undersköterskeutbildning för äldreomsorg och omsorg
- specialistundersköterskeutbildning
- specialistutbildning av sjuksköterskor

- introduktionsutbildning av sommarvikarier
- utbildning av språkombud
- vidareutbildning av undersköterskor.

Lönekompensation

Det är ytterst viktigt att socialförvaltningen får kompensation i budgeten för löneökningarna framåt. Stor del av förvaltningens medarbetare tillhör Kommunals avtalsområde. Här ska nya avtal förhandlas vilket gör att det råder stor osäkerhet kring hur stora löneökningarna blir framåt.

Hållbara och rimliga chefsområden

Inom avdelningarna pågår ett långsiktigt arbete med att skapa rimliga chefsområden och ge enhetscheferna goda förutsättningar för ett nära ledarskap, något som initialt kan leda till ökade kostnader men som på sikt kommer kunna minska sjukfrånvaron hos både medarbetare och chefer. För att nå hållbara och rimliga chefsområden behövs en satsning på fler enhetschefer och arbetsledare inom omvårdnad och omsorg. Satsningen bedöms kosta 3 miljoner kronor.

Bemanning

För att utveckla hälsosamma och hållbara arbetsförutsättningar krävs ett fortsatt arbete med tydliga uppdrag och rimliga krav (exempelvis tydliga metoder och arbetssätt). Arbetet med bemanningsutveckling fortsätter där fokus nu har varit anpassningen till § 13 med förändrade scheman. Bemanning efter behov, en följsam bemanning, är helt avgörande för att klara förvaltningens uppdrag framåt. Förändringen till nya anpassade scheman enligt § 13 bedöms kosta 4,5 miljoner kronor (redan äskat i mål- och budgetskrivelse).

Rekrytering

För att kunna rekrytera nya medarbetare till omvårdnad och omsorg krävs att ungdomar intresserar sig för yrket och utbildar sig till undersköterska på gymnasiet. Ung omsorg är en förutsättning för att kunna öka attraktiviteten för undersköterskeyrket och satsningen behöver därför fortsätta. Kostnaden bedöms till 1,5 miljoner kronor.

Beredskap

Som ett led i att stärka beredskapen på grund av omvärldsläget måste förvaltningarna intensifiera arbete med säkerhet och beredskap. Socialförvaltningen har då behov av en tjänst som beredskapssamordnare. Dock finns ingen finansiering för detta, uppskattad kostnad är 0,8 mnkr per år.

Mål- och budgetskrivelse 2024-2026

Socialnämndens äskande från mål- och budgetskrivelse 2024-2026 kvarstår (SON 2023-03-15 § 46):

Behov av tillskott till driftbudget 2024, i prioritetsordning:

1. Resursfördelningsmodell äldreomsorg, enligt beräkning. I och med den demografiska utvecklingen med betydligt fler äldre personer så kommer behovet av insatser att öka inom äldreomsorgen. För att klara förvaltningens grundläggande uppdrag måste budgetmedel tillföras enligt resursfördelningsmodellen.
2. Kompensation löneökningar och prioriterade grupper, enligt beräkning. Detta är en grundläggande förutsättning och ett led i att klara kompetensutmaningen.
3. Prisökningar externa avtal 18 mnkr. Förvaltningen har stor andel externa utförare med indexreglerade avtal (verksamhet som annars skulle bedrivas i egen regi och vara föremål för

löneökningarna enligt punkten ovan).

Tillskott behövs också till individ- och familjeomsorgen då ersättningen till familjehem och riksnormen för försörjningsstöd höjts nationellt. Tillskott behövs också för LSS-verksamheten som bedrivs med låga kostnader men stort budgetunderskott. När schemaförändringar enligt § 13 genomförs bedöms personalkostnaderna öka och då behövs budgettillskott. Om nya uppdrag, så som stödboende, ska genomföras måste socialförvaltningen tillföras budgetmedel för detta.

4. Ökad riksnorm försörjningsstöd 4,5 mnkr.
5. Höjda ersättningar familjehem 3 mnkr.
6. LSS-verksamheten 40 mnkr.
7. Ökade personalkostnader § 13 schemaändringar 4,5 mnkr.
8. Stödboende (lågtröskelboende) 8,2 mnkr.

Behov av budgettillskott 2024-2026

Förutom äskandena i mål- och budgetskrivelsen enligt ovan så behöver socialförvaltningen kompensation för ökade kostnader enligt nedanstående, totalt belopp cirka 55 mnkr:

- Om statsbidrag till äldreomsorgen omvandlas till generella statsbidrag så måste socialförvaltningen ha del av detta för att lyckas med kompetensförsörjningen.
- **För kompetensförsörjning behövs budgetmedel med 34,1 mnkr** (förutsatt att socialförvaltningen tappar nuvarande statsbidrag):
 - Nyutbildade undersköterskor får ett lönepåslag med 3000 kronor per månad och hittills har cirka 90 medarbetare inom egenregion utbildats (främst

- genom statsbidraget äldreomsorgslyftet) vilket ger en kostnadsökning med 4,6 mnkr per år.
- Fortsatta utbildningssatsningar i nivå med äldreomsorgslyftet och satsningar på vidareutbildningar av sjuksköterskor bedöms kosta 18 mnkr.
 - Fortsatt friskvårdssatsning 7 mnkr.
 - Hållbara och rimliga chefsområden 3 mnkr.
 - Satsningen på att få in ungdomar i äldreomsorgen görs med hjälp av Ung omsorg. Kostnad per år är 1,5 mnkr.
- **Allmän kostnadsökning** som avser till exempel hjälpmedel, förbrukningsmaterial (inklusive livsmedel) och transporter. (Bedömning utifrån kostnader januari till juli 2023.) **Utökad budget behövs med 10 mnkr från 2024 och framåt.**
 - Fram till sommaren 2024 kommer det 18 **nya platser på bostad med särskild service inom LSS**, varav 6 platser redan i höst. Med tanke på att det idag finns en kö, personer med ej verkställda beslut, så kommer dessa platser till stor del att nyttjas vilket ger en kostnadsökning på runt 25 mnkr per år. Kostnadsökning 2024 bedöms till 10 mnkr. (Förutom denna kostnadsökning så finns det ett äskande i mål- och budgetskrivelsen om 40 mnkr till LSS-verksamheten.) **Utökad budget behövs med 10 mnkr för 2024 och 25 mnkr från 2025 och framåt.**
 - **Övertagande av särskilda boendet** Terra Nova med 60 platser ger en bedömd kostnadsökning på drygt 6 mnkr per år. Kostnadsökningen beror på att verksamheten övergår från privat utförare och bedömningen är att personaltätheten kommer att ökas. Övertagandet kommer att ske under 2024.

Den ökade kostnaden ska finansieras inom resursfördelningsmodellen.

- För närvarande finns ett antal tjänster som finansieras med statsbidrag, några av dem är nödvändiga för att upprätthålla verksamheten, till exempel stödsjuksköterskor.
- **Beredskapssamordnare 0,8 mnkr.**

Bedömning

Bedömningen är att ovanstående åtgärder kommer att sänka kostnaderna i viss mån men att det inte räcker för att få en ekonomi i balans framåt. För att ha en ekonomi i balans och bibehålla kvaliteten i verksamheterna behövs tillskott av budgetmedel.

Beslutsunderlag

Tjänsteskrivelse socialförvaltningen daterad 2023-08-30
Beslut socialnämnden 2023-03-15 § 46, Mål och budgetskrivelse

Socialförvaltningen

Marica Gardell
Socialdirektör

Skickas till

RS registrator

RSF ekonomi och styrning

SOF Anna-Lena Gutedal, ekonomichef